

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

บทนี้จะกล่าวถึงผลการศึกษาด้านข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา โดยแยกเป็น 3 ส่วน คือ ชุมชน โรงเรียน และป่าไม้

ในส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปของชุมชน ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลทั้งทางด้านลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา ประชากรและโครงสร้างทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีในการอยู่ร่วมกับป่า และโครงสร้างของชุมชน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของป่าไม้ ได้นำเสนอข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ สภาพป่าไม้ รูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่า และสภาพการเปลี่ยนแปลงของป่า

ส่วนสุดท้ายเป็นข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนประชาบำรุง โดยได้นำเสนอข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน รูปแบบการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายรายละเอียดเพื่อให้เกิดความเข้าใจชุมชนตะโหมดมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้แบ่งการอธิบายออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา ประชากรและโครงสร้างทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีในการอยู่ร่วมกับป่า และศักยภาพของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนตำบลตะโหมดมีที่ตั้งและอาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ ดังนี้

1.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนตะโหมดมีพื้นที่ตั้งอยู่ที่ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

ตำบลตะโหมดตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอตะโหมด โดยตั้งอยู่ห่างออกไปประมาณ 8 กิโลเมตร ไปตามถนนสายแม่ขรี – ตะโหมด และถนนแม่ขรี – โห้จ๊ะจันกระ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 96,315 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 3-10) มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังภาพประกอบ 2 ในบทที่ 1 โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลโคกม่วง อำเภอเขาชัยสน และตำบลลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง และแนวเทือกเขาบรรทัด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่ขรี ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	แนวเทือกเขาบรรทัด ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่าง จังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรังและจังหวัดสตูล

1.1.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ก. **ลักษณะภูมิประเทศ** ลักษณะภูมิประเทศของตำบลตะโหมดตั้งอยู่เชิงเขาบริเวณทางด้านทิศตะวันออกของแนวเทือกเขาบรรทัด โดยสภาพพื้นที่จะลาดต่ำไปทางทิศตะวันออก มีการสลับกันของเนินเขาเตี้ย ๆ และพื้นที่ราบ ส่วนบริเวณที่ตั้งของชุมชนเป็นที่ราบ ทำให้พื้นที่แถบนี้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และแม่น้ำลำคลอง สภาพพื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำนาข้าว ทำสวน เนื่องจากมีลำคลองไหลผ่านถึง 4 สาย คือ คลองตะโหมด คลองกง คลองหัวช้าง และคลองโห้จ๊ะจันกระ ซึ่งลำคลองเหล่านี้ล้วนมีต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาบรรทัด

ข. **ลักษณะภูมิอากาศ** สำหรับลักษณะภูมิอากาศตามที่สำนักงานชลประทานจังหวัดพัทลุง (พีระชัย สุขเกื้อ และคณะ, 2538: 10) ได้กล่าวไว้ว่าจังหวัดพัทลุงมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 2,473.6 มิลลิเมตร มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.57 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 75.57 % พื้นที่นี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมประจำ 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้จังหวัดพัทลุงมีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มต้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - กลางเดือนพฤษภาคม ในช่วงฤดูร้อนจะมีอากาศไม่ร้อนอบอ้าวมากนัก เพราะได้รับอิทธิพลของกระแสลมและไอน้ำจากทะเลบริเวณใกล้เคียงช่วยคลายความร้อนของอากาศลงได้ อากาศร้อนที่สุด คือเดือนเมษายน โดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 33.5 องศาเซลเซียสและมีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดเฉลี่ย 72.40 %

ฤดูฝน เริ่มต้นตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม - มกราคม ในฤดูฝนจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ฤดูฝนช่วงแรกจะเริ่มในเดือนพฤษภาคม โดยปริมาณน้ำฝนในช่วงนี้ได้รับอิทธิพลของ

ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนน้อยกว่าช่วงที่ 2 และสำหรับฤดูฝนช่วงที่ 2 นี้จะเริ่มต้นในเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนเฉลี่ย 990.3 มิลลิเมตร และฝนตกน้อยที่สุดในเดือนมกราคมเฉลี่ย 31.4 มิลลิเมตร อุณหภูมิต่ำสุดเดือนมกราคมเฉลี่ย 21.0 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดในเดือนพฤศจิกายน เฉลี่ย 83.70 %

1.2 ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของชุมชนตะโหมด จะนำเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ ความเป็นมาของชื่อตะโหมด และความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (สถานานวัดตะโหมด, 2543: 5-6) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ความเป็นมาของชื่อ “ตะโหมด”

ความเป็นมาของคำว่า “ตะโหมด” จากข้อมูลคำบอกเล่าสันนิษฐานได้ว่าตะโหมดมาจาก 2 แนวทาง คือ

ก. มาจากคำว่า “ตระ” ตระเป็นชื่อของช่องเขา ซึ่งเป็นเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางจากอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยข้ามเทือกเขาบรรทัดโดยผ่านช่องเขาซึ่งเรียกว่าช่องเขาตระ และออกสู่ช่องเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด

ข. มาจากคำว่า “โตะหมุด” จากคำบอกเล่าของท่านผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้ามาตั้งหลักฐานครั้งแรกเป็นคนไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชื่อของชาวไทยมุสลิม เช่น นาปะเจ๊ะ (ที่ตั้งของโรงเรียนวัดตะโหมดปัจจุบัน) นาโลกแขกเจ็ย หนองโตะอ่อน หนองโตะโล่ง ห้วยโตะเล็ม โคนสุเหร่า (ที่วัดตะโหมดปัจจุบัน) และห้วยทุ่งแขก เป็นต้น คำว่า “ตะโหมด” ก็เรียกเพี้ยนมาจากโตะหมุด ซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตะโหมด

1.2.2 ความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ชุมชนบ้านตะโหมดเป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น โดยมีหลักฐานจากตำนานที่เล่ากันมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ และหลักฐานจากวัตถุโบราณคดีที่ค้นพบโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. ตำนานที่เล่ากันมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ กล่าวถึงเส้นทางค้าขายของชาวอินเดียซึ่งเดินทางมาจากฝั่งทะเลอันดามัน (บริเวณอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามเทือกเขาบรรทัดทางช่องเขาตระ ผ่านชุมชนตะโหมดบริเวณบ้านเขาหัวช้าง ซึ่งมีลำคลองหัวช้าง (คลองโหล๊ะหนูน) คลองสายนี้ไหลไปรวมกับคลองสายอื่นแล้วไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา บริเวณอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ซึ่งเส้นทางสายนี้จะใช้เดินทาง

ไปขึ้นที่เมืองสทิงพระหรือสทิงพารามลี (อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ปัจจุบัน) ในทางฝั่งอ่าวไทย จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าวเกิดมีชุมชนเล็ก ๆ ขึ้น และพัฒนาเป็นชุมชนบ้านตะโหมดในปัจจุบัน โดยมีร่องรอยทางโบราณคดีที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้มีท้าวต เป็นชื่อทำน้ำของบ้านหัวช้าง และถ้าพระอยู่บริเวณเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นทางผ่านของเส้นทางเดินนี้ และเส้นทางสายนี้ก็ยังเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินป่าล่าสัตว์และหาของป่าจากตะโหมดไปยังฝั่งตะวันตกของเทือกเขาบรรทัดอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ข. หลักฐานจากวัตถุโบราณคดีที่ค้นพบ จากหลักฐานที่ปรากฏเชื่อว่าบ้านตะโหมดเป็นชุมชนเก่าแก่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่น พบพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 20 เซนติเมตร เป็นศิลปะอู่ทอง ขุดพบภายในสระน้ำของวัดเหนือ (ร้าง) ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ทางทิศใต้ของวัดตะโหมดห่างกันไม่มากนัก และมีวัดถ้าพระเป็นวัดร้างตั้งอยู่ที่เขาพระ บริเวณบ้านหัวช้าง ตำบลตะโหมด ซึ่งติดกับเขาหลักไก่อและเขาตีนป่า เป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานในบันทึกของเพลาวัดเขียนบางแก้วว่าเป็นวัดหนึ่ง ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง บริเวณวัดมีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่าถ้ำหัวช้าง ปากถ้ำหันไปทางทิศใต้ เดิมภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์หนึ่งองค์ขนาดยาวประมาณ 14 เมตร ฐานพระมีรูปช้างปูนปั้นโผล่แบกฐานเจ็ดเศือก และมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพุทธรูปไม้จำหลักอีกหลายองค์ แต่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปประมาณ พ.ศ. 2484 นอกจากนี้ได้มีการพบขวานหินขัดหรือขวานหินทุบเปลือกไม้เพื่อนำมาทอผ้า โดยพบที่โหล๊ะจังกระ ตำบลตะโหมด

ค. จากคำบอกเล่า หลักฐานทางวัตถุโบราณและเอกสาร จากคำบอกเล่า หลักฐานทางวัตถุและเอกสารตามที่สถานานวัดตะโหมด (2543: 11) ได้อธิบายไว้สามารถสรุปได้ว่าชุมชนนี้คงจะเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2382 เกิดเหตุการณ์ของสงครามกบฏระหว่างไทรบุรีและหัวเมืองภาคใต้ของไทย (พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา) ทางเมืองพัทลุงได้ให้พระปลัด (จู้ย จันทโรวงค์) เป็นแม่ทัพคุมกองทัพไปรบ โดยตั้งทัพที่เมืองสตูล ผลการรบครั้งแรกไทยมีกำลังน้อยจึงถอยทัพกลับ ต่อมาได้รวบรวมกำลังพลใหม่แล้วกลับไปรบอีกครั้ง โดยพวกกบฏตั้งค่ายอยู่ชูดสตูลและได้ให้กองโจรเข้ามาสอดแนมทางเขาสอยดาวถึงบ้านตะโหมด บ้านท่าชะมวง บ้านป่าบอน ผลการรบครั้งนี้ฝ่ายไทยตีกบฏแตกหนีไป หลังจากนั้นพระปลัด (จู้ย) ได้เดินทางมาพักที่น้ำตกในตะโหมด ต่อมาภายหลังชาวบ้านเรียกน้ำตกนี้ว่า “น้ำตกหม่อมจู้ย” และในเหตุการณ์ปราบกบฏครั้งนี้ได้มีผู้นำชุมชนของบ้านตะโหมดได้เข้าร่วมจำนวน 5 ท่าน ภายหลังจากการเกิดกบฏนี้ปรากฏว่ารัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าให้พระปลัด (จู้ย) ได้เป็นพระยาอภัยบริรักษ์จักราวิชิตพิพิธภักดี พริยพาหะในตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง

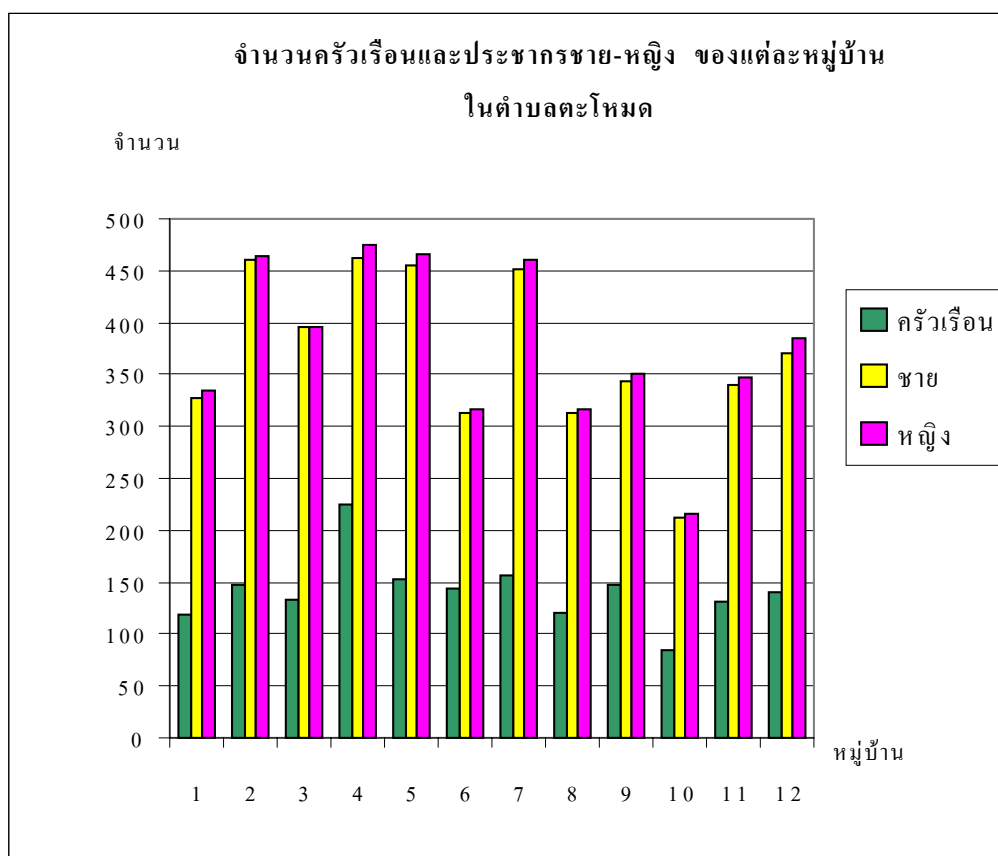
จากหลักฐานข้างต้นแสดงว่าชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการพัฒนาเรื่อยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

1.3 ประชากรและโครงสร้างทางสังคม

ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและโครงสร้างทางสังคม แยกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ คือ ประชากร ลักษณะการปกครอง การศึกษา ศาสนา และสาธารณูปโภค โดยผลการศึกษามีดังนี้

1.3.1 ประชากร

ตำบลตะโหนด มีจำนวนประชากร ทั้งหมด 8,972 คน แยกเป็นผู้ชาย 4,445 คน ผู้หญิง 4,527 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,700 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่จะสร้างบ้านในบริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงกับบ้านของพ่อแม่ แต่ละหมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือนและประชากรชาย-หญิง ดังแสดงในภาพประกอบ 6 (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหนด, 2545: 16)

ภาพประกอบ 6 จำนวนครัวเรือนและประชากรชาย-หญิง ของแต่ละหมู่บ้านในตำบลตะโหนด
ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหนด, 2545: 16

1.3.2 ลักษณะการปกครอง

จากการศึกษาพบว่าตำบลตะโหมดในปัจจุบันมีการปกครองแบ่งออกเป็น 2 แบบ (สม อักษรพันธ์ สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2544) คือ

ก. การปกครองส่วนภูมิภาค สามารถแบ่งพื้นที่ของตำบลตะโหมดออกเป็น 12 หมู่บ้าน ดังนี้ต่อไปนี้

หมู่ที่	1	บ้านทุ่งโพธิ์
หมู่ที่	2	บ้านหัวช้าง
หมู่ที่	3	บ้านตะโหมด
หมู่ที่	4	บ้านโพธิ์
หมู่ที่	5	บ้านคลองนุ้ย
หมู่ที่	6	บ้านโหล๊ะจันกระ
หมู่ที่	7	บ้านควนอินนอโม
หมู่ที่	8	บ้านโหล๊ะเหรียญ
หมู่ที่	9	บ้านป่าพง
หมู่ที่	10	บ้านทุ่งสบาย
หมู่ที่	11	บ้านนาส้อง
หมู่ที่	12	บ้านในโป๊ะ

ข. การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยเทศบาลตำบลตะโหมด และ องค์การบริหารส่วนตำบลตะโหมด

ค. สถานศึกษา ชาวตะโหมดได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษามาตั้งแต่อดีต โดยสังเกตจากแต่ละครอบครัวได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มความสามารถ เมื่อจบการศึกษาแล้วบางคนก็ไปประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นอื่น แต่บางคนกลับมาประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนตะโหมด ปัจจุบันชุมชนนี้มีสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 2 แห่ง คือ หมู่ที่ 7 และ 12 มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอตะโหมด จำนวน 4 แห่ง โดยเป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดตะโหมด โรงเรียนบ้านหัวช้างและโรงเรียนบ้านวัดควนอินนอโม และเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดโหล๊ะจันกระ และมีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดพัทลุง จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนประชาบำรุง (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอตะโหมด, 2545: ป้ายนิเทศ) โดยได้นำเสนอผลการศึกษานักเรียนแต่ละโรงเรียนในตำบลตะโหมดได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนของแต่ละโรงเรียนในตำบลตะโหมด

สังกัด / ชื่อโรงเรียน	จำนวนนักเรียน
สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอตะโหมด	
1. โรงเรียนวัดตะโหมด	505
2. โรงเรียนบ้านหัวช้าง	287
3. โรงเรียนบ้านวัดควนอินนอโม	262
4. โรงเรียนวัดโหล๊ะจันกระ	193
สำนักงานสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง	
1. โรงเรียนประชาบารุง	551
รวม	1,800

ที่มา : สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอตะโหมด ป้ายนิเทศ, 10 มิถุนายน 2545;
โรงเรียนประชาบารุง, 2544: 9

นอกจากนี้แล้วชุมชนตะโหมดได้มีการจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนาด้วย คือ วัดตะโหมดได้จัดการเรียนการสอนให้เยาวชนในชุมชนได้มีการศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนและจัดให้มีการสอบธรรมศึกษาเป็นประจำทุกปี ส่วนพระนวกะที่ทำการอุปสมบทที่วัดตะโหมดก็จะมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สอบธรรมสนามหลวงทุกรูป เพื่อให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับในส่วนของชาวมุสลิมได้มีการจัดการเรียนการสอนให้ลูกหลานได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามด้วย ฉะนั้นจึงเห็นว่าชาวตะโหมดส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาทั้งในส่วนของทางโลกและทางธรรมตลอดมา (พระครูสังฆรักษ์วิชาญ ปสนน จิตโต สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2544)

ง. ศาสนา ชาวตะโหมดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 60 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด รองลงมา คือ ศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด สำหรับในชุมชนนี้ พบว่ามีวัดจำนวน 2 แห่ง คือ วัดตะโหมด และวัดโหล๊ะจันกระ และมีมัสยิด จำนวน 5 แห่ง คือ มัสยิดควนอินนอโม มัสยิดบ้านหัวช้าง มัสยิดหนูหรนสุดา (บ้านคลองนุ้ย) มัสยิดสมบูรณ์ศาสน์ (บ้านโหล๊ะเหรียญ) และมัสยิดบ้านหัวยหาร (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตะโหมด, 2545: 3)

จ. สาธารณูปโภค สาธารณูปโภคสามารถแยกอธิบายเป็น เส้นทางการคมนาคม ประปา ไฟฟ้า และโทรศัพท์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมของตำบลตะโหมดมีการใช้ถนนสายต่าง ๆ (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 5) ดังนี้

1.1 ถนนสายแม่ขริ- ตะโหมด เป็นถนนลาดยาง ยาว 12 กิโลเมตร เริ่มต้นจากถนนเพชรเกษม บริเวณตลาดแม่ขริ ไปบรรจบกับถนนสายป่าบอน – กงหรา บริเวณหมู่ที่ 4 และ 12 ตำบลตะโหมด ถนนสายนี้เป็นถนนสายหลักของตำบล คนในหมู่ที่ 1, 3, 4 และ 12 ใช้ในการเดินทางและขนส่งผลผลิตของตำบล สามารถใช้เดินทางได้ตลอดปี แต่บางปีจะประสบภัยน้ำท่วมในช่วงเดือนธันวาคม

1.2 ถนนสายแม่ขริ – โหล๊ะจันกระ เป็นถนนลาดยาง ยาว 18 กิโลเมตร เริ่มต้นจากตลาดแม่ขริ ไปบรรจบกับถนนสายป่าบอน – กงหรา บริเวณหมู่ที่ 9 ตำบลคลองเจลิม ซึ่งผ่านหมู่ที่ 7 และ 8 เป็นถนนสายสำคัญในการเดินทางและการขนส่งผลผลิตซึ่งสามารถเดินทางผ่านได้ตลอดปี จะประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงเดือนธันวาคม

1.3 ถนนสายป่าบอน – กงหรา เป็นถนนลาดยาง ผ่านหมู่ที่ 2, 4, 5, 6, 9 ระยะทางยาว 10 กิโลเมตร เดินทางผ่านได้ตลอดปี แต่ประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปีในช่วงประมาณเดือนธันวาคม

1.4 ถนนสายตะโหมด – น้ำตกลานหม่อมจ้อย เป็นถนนคอนกรีตและดินลูกรัง ระยะทางยาว 4 กิโลเมตร ใช้ขนส่งผลผลิตจากไร่นาสู่ตลาด ใช้งานได้ตลอดปีน้ำไม่ท่วม

1.5 ถนนสายคลองนุ้ย – ควนอินนอโม เป็นถนนดินระยะทาง 2 กิโลเมตร ใช้ในการขนส่งผลผลิตการเกษตรสามารถใช้งานได้ตลอดปี ประสบปัญหาน้ำท่วมประมาณเดือนธันวาคม

1.6 ถนนสายหัวช้าง – โหล๊ะเหริย เป็นถนนคอนกรีตและดินลูกรัง ระยะทางยาว 2.5 กิโลเมตร ใช้งานได้ตลอดปี ใช้ในการสัญจรระหว่างหมู่บ้านและขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ประสบปัญหาน้ำท่วมประมาณเดือนธันวาคม

1.7 ถนนสายอื่น ๆ ในหมู่บ้านตำบลตะโหมด ซึ่งเชื่อมโยงประสานกันส่วนใหญ่ใช้งานได้ตลอดปีเว้นในช่วงน้ำท่วม ถนนสายต่าง ๆ ใช้ในการเดินทางระหว่างหมู่บ้านและขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

จะเห็นว่าการคมนาคมของตำบลตะโหมดอยู่ในระดับที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ มีความสะดวกในการเดินทางและการขนส่งผลผลิตสู่ตลาดของชุมชน ท้องถิ่น และตลาดภายนอกตำบลได้

2. ประปา ประชากรในพื้นที่ตำบลตะโหนดมีประปาใช้ทุกหมู่บ้าน แต่มีใช้ไม่ครบทุกครัวเรือน น้ำประปาเป็นประปาภูเขา มีน้ำใสสะอาด โดยมีต้นน้ำมาจาก น้ำตกลานหม่อมจ้อย เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2533 (สภากานวัดตะโหนด, 2543: 9)
3. ไฟฟ้า เริ่มใช้ไฟฟ้า เมื่อ พ.ศ. 2523 โดยได้มีการขยายเขตไฟฟ้าแรงสูง จากแม่จริมาใช้ในหมู่บ้าน ซึ่งการดำเนินการนั้นชาวบ้านได้ร่วมสมทบเงินส่วนหนึ่งสำหรับเป็น ค่าใช้จ่ายในครั้งนี้ด้วย จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ได้ใช้ไฟฟ้าชนบท ทำให้ประชากรในพื้นที่ตำบล ตะโหนดมีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน แต่ไม่ครบทุกครัวเรือน (สภากานวัดตะโหนด, 2543: 9)
4. โทรศัพท์ ประชากรในพื้นที่ตำบลตะโหนดมีโทรศัพท์ใช้ในหมู่ที่ 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12 และมีตู้โทรศัพท์สาธารณะใช้เกือบทุกหมู่บ้านยกเว้นหมู่ที่ 2 (สำนักงานเกษตร อำเภอดะโหนด, 2545: 8)

1.4 สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนตะโหนด ได้แยกอธิบายเป็นส่วน ๆ คือ อาชีพ รายได้ และการใช้ที่ดิน โดยสามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1.4.1 อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลตะโหนดประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็น 80 % อาชีพค้าขายและรับราชการ คิดเป็น 15 % และอาชีพรับจ้างและอื่น ๆ 5 % (องค์การบริหารส่วน ตำบลตะโหนด, 2544: 2) โดยสภากานวัดตะโหนด (2543: 4) ได้อธิบายไว้ว่าการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมนั้นจะเป็นการทำนา ทำสวน และทำไร่ เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีทั้งพื้นที่ราบสลับกับ เนินเขาเตี้ย ๆ มีการทำนาเพื่อรับประทานในครอบครัว บางส่วนมีการทำนาเพื่อขายบ้างแต่เป็น เพียงส่วนน้อยเท่านั้น มีการทำสวนผลไม้เกือบทุกครัวเรือน ไม้ผลที่นิยมปลูก ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง ลางสาด มังคุด สะตอ ส้มโชกุน เป็นต้น ไม้ผลจากตำบลตะโหนดจะมีรสชาติดีเป็นที่นิยม รับประทานของประชาชนทั้งภายในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียง มีการปลูกพืชไร่จำพวก ข้าวโพด มันสำปะหลัง มันเทศ แดงกวาและถั่ว เป็นต้น

นอกจากนั้นยังพบว่าบางครอบครัวมีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้เป็นอาหารและขาย บ้างเล็กน้อย สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ วัว หมู เป็ด ไก่ และปลา เป็นต้น ส่วนอาชีพค้าขาย ส่วนใหญ่ เป็นร้านค้าแบบขายของชำและขายของในตลาดนัดภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

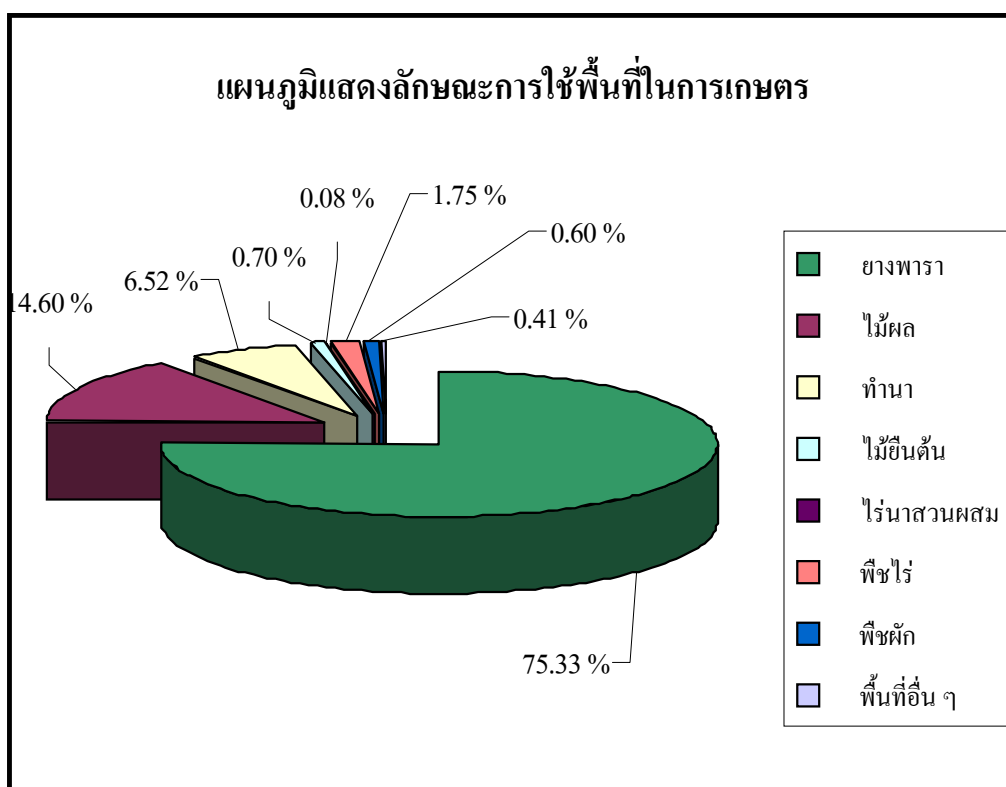
1.4.2 รายได้

รายได้ของคนในชุมชนพบว่าเป็นรายได้จากการประกอบอาชีพการเกษตรเฉลี่ย ครัวเรือนละ 25,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 91.2 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด และรายได้ของคนที่

ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรประมาณ 40,000 บาท/ปี (รับจ้าง ค้าขาย พนักงานของรัฐ และผู้มีเงินได้ประจำ) คิดเป็นร้อยละ 8.8 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 16)

1.4.3 การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินในตำบลตะโหมด มักใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยคนในตำบลตะโหมดประมาณ 1,551 ครัวเรือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย การใช้ที่ดินจึงมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยเป็นสำคัญ จึงทำให้มีการใช้ที่ดินโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมากนัก สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของตำบล เนื่องจากพื้นที่ของตำบลตะโหมดมีทั้งหมดประมาณ 96,315 ไร่ มีการใช้เพื่อการเกษตร จำนวนประมาณ 44,986 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.69 ของพื้นที่ทั้งตำบลตะโหมด ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้ทำสวนยางพารา ไม้ผล นาข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น พืชผัก เป็นต้น ตามลำดับ ในส่วนที่เหลือจะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย และพื้นที่ว่างเปล่า (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 10-16) ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ลักษณะการใช้พื้นที่ในการเกษตรของตำบลตะโหมด

ที่มา : ดัดแปลงจาก สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 10

1.5 วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีในการอยู่ร่วมกับป่า

ชาวตะโหมดที่มาตั้งบ้านเรือนในระยะเริ่มแรกได้เข้ามาหักร้างถางพงบริเวณพื้นราบที่ติดต่อกับเชิงเขาให้เป็นทุ่งนา อาศัยลำน้ำที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดสำหรับการเพาะปลูก และอาศัยผลผลิตจากป่าเพื่อการดำรงชีพ ชาวบ้านกับป่าจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านในสมัยก่อนจึงให้ความเคารพและนอบน้อมต่อผืนป่าสูงมาก เกิดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำนึกในบุญคุณและยำเกรงต่อผืนป่า เช่น เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเจ้าป่าเจ้าเขาจึงไม่ควรตัดไม้ขนาดใหญ่มาสร้างบ้านเรือน เพราะเชื่อว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนการล่าสัตว์เป็นอาหารก็ต้องขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขาก่อนเป็นสำคัญ

สำหรับวิถีชีวิตของชาวตะโหมดในการอยู่ร่วมกับป่านั้น พบว่าชาวตะโหมดได้พึ่งพิงป่าในด้านต่าง ๆ คือ แหล่งอาหาร ยารักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน แหล่งรายได้ และประเพณีความเชื่อซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 แหล่งอาหาร

ชาวตะโหมดได้หาของป่าทั้งพืชและสัตว์ป่ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยของป่าที่หาได้ เช่น หมูป่า สะตอป่า ลูกทองบีง จี๊ดอ่อน ลูกเหริย ลูกกอก เป็นต้น ซึ่งมีรายการอาหารที่ขึ้นชื่อของตำบลตะโหมด เช่น น้ำพริกใบชะมด ขาดอกคาหลา ข้าวต้ม แกงเลียง แกงไตปลาใบชะมด และแกงหยวก เป็นต้น (สมบูรณ์ ช่วยราชการ สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2545)

1.5.2 ยารักษาโรค

กมล ขุนจันทร์ (สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2545) สรุพบว่าป่าในตำบลตะโหมดนั้นมีสมุนไพรอยู่หลายชนิดมาก ดังตัวอย่างตัวยาที่ชาวบ้านในอดีตใช้กันมากในการรักษาโรคพยาธิและไข้มาลาเรีย

ยาโรคพยาธิ มีตัวยาประกอบด้วยลูกสะบ้า ลูกสะวาด นำมาเผาไฟให้สุกแล้วนำไปกิน

ยาไข้มาลาเรีย (ไข้จับสั่น) มีตัวยาประกอบ เช่น ลูกขี้กา จี๊ดเหล็ก ไม้กระดุกไก่ ไม้ไหลเผือก ราชพฤกษ์ ใบระกา เป็นต้น

1.5.3 เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวตะโหมดพบว่ามีกรนำพืชที่มีอยู่ในป่ามาประดิษฐ์ให้มีความเหมาะสมกับงานที่ต้องการใช้ โดยสามารถแยกประเภทของเครื่องมือเครื่องใช้ (สถานานวัดตะโหมด, 2543: 30-39) ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

ก. เครื่องมือดักสัตว์และการประกอบอาชีพ เครื่องมือดักสัตว์และการประกอบอาชีพ เช่น ไช เร่ รานวิ้ง เซงเลง นาง คันเบ็ด ด้ามจอบ คันไถ กรงนกและอุปกรณ์จับปลา เป็นต้น

ข. เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในครัวเรือนสามารถแยกได้ตามวัตถุประสงค์ที่นำมาประดิษฐ์ คือ

1. น้ำมันยาง นำมาทำได้
2. ไม้ไผ่ นำมาทำผลา สำหรับเป็นแผงไว้เก็บเกลือ ซ้อนดักข้าวแกง
วิธีการใช้เป็นการนำผลาไปตั้งให้สูงกว่าระดับกองไฟในครัว
เพื่อป้องกันการขึ้นราและแมลง
3. ดินเหนียว ใช้ทำหม้อข้าว หม้อแกง ก้อนเส้า (สำหรับหุงต้มอาหาร)
4. หวาย ใช้กั้นฝาบ้าน เชือก
5. กะลามะพร้าว ใช้ทำไม้พายกวนข้าว ซ้อน และขันน้ำ

ค. เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องใช้ส่วนตัวสามารถแยกได้ดังนี้ เช่น

1. ยาสระผม ทำมาจากย่านสะบ้า วิธีการทำ คือ นำย่านสะบ้ามาทุบให้แตก
แล้วนำไปใช้ได้เลย
2. แป้งทาหน้า โดยการนำน้ำ (น้ำคั้น เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งประเภทเถาวัลย์ มี
กลิ่นหอม) ใช้โดยการนำมาตากแดดให้แห้งและขูดให้เป็นผงนำไปทาหน้า
3. การแปรงฟัน มีการนำทรายอ่อนและเปลือกหอยมากมาใช้

ง. เครื่องจักสาน เครื่องจักสานสามารถยกตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ เช่น

1. ไม้ไผ่ สามารถนำมาทำกระด้ง ครกสี หมวก ฝาบ้าน แอกว่าว ลูกธนู
ลูกลม เกราะ รอกซ่าง และกระบอกจมนปลาไหล เป็นต้น
2. ใบเตย นำมาใช้ทำโคระ แขง ลูกมุก และเสื่อ เป็นต้น
3. คลุ้ม นำมาใช้ทำข้อง นาง เสื่อ และตะกร้า เป็นต้น
4. คล้า นำมาใช้ทำเสื่อ จากมุงหลังคาบ้าน เป็นต้น

1.5.4 แหล่งรายได้

การหาของป่าของชาวตะโหมคนั้นส่วนใหญ่เป็นการหาเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่บางครั้งหากเหลือจากการบริโภคก็มีการนำไปขายในตลาดทั้งในและนอกชุมชน โดยสิ่งที่นำไปขาย เช่น หวาย ไม้กฤษณา สะตอ น้ำมันยาง น้ำผึ้ง ลูกปละ เป็นต้น (วรรณ ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2545)

1.5.5 ประเพณีและความเชื่อ

สำหรับประเพณีและความเชื่อของชาวตะโหมดในการอยู่ร่วมกับป่านั้นได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับประเพณีสองศาสนา ประเพณีข้อนยุค การเกิด การตาย และการป้อนหงส์จากขี้ผึ้ง (สถาลานวัดตะโหมด, 2543: 37-38) โดยสามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

ก. ประเพณีสองศาสนา เนื่องจากชุมชนตะโหมคมีสถานที่ที่เป็นสุสานมุสลิม และเชิงตะกอนของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจึงมีประเพณีในการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ไปให้บรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีนี้ได้จัดร่วมกันทั้งศาสนาพุทธและอิสลามในวันที่ 15 เดือนเมษายน ของทุกปี เป็นการจัดพิธีในวันดังกล่าวเพราะเป็นช่วงที่มีประเพณีสงกรานต์ ลูกหลานของชาวตะโหมค ที่อยู่ต่างจังหวัดได้มีโอกาสกลับมาบ้านและสามารถร่วมงานประเพณีสองศาสนาได้ (วรรณ ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545)

ข. ประเพณีย้อนยุค เป็นประเพณีที่ชาวตะโหมคจัดขึ้นในคืนวันที่ 13 - 14 เดือนเมษายนของทุกปี ที่ผ่านมาได้จัด 3 ครั้ง ซึ่งประเพณีนี้ผู้ใหญ่ในชุมชนตะโหมคร่วมกันแสดง วิถีชีวิตในอดีตให้ลูกหลานได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในอดีต เช่น การทำไร่ การทำนํ้ามันยาง การดำข้าว และการไถนาด้วยวัว เป็นต้น (สวาท ทองรักษ์ สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545)

ค. การเกิด เมื่อมีทารกเกิดมีอายุได้ประมาณ 3 วันก็จะนำเด็กขึ้นเปล ในพิธีนี้ได้มีการนำก้อนหินและทรายทองคลอง มาประกอบในพิธีด้วย ซึ่งก้อนหิน หมายถึง ความแข็งแรง และทรายทองคลอง หมายถึง การอยู่เย็นเป็นสุข (สภากาชาดวัดตะโหมค, 2543: 37-38)

ง. การตาย การตายในพิธีการอาบน้ำศพก็ได้มีการนำน้ำมะพร้าวและย่านสะบ้า มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีนี้ด้วย (สภากาชาดวัดตะโหมค, 2543: 37-38)

จ. การปั้นหงส์จี๋คั้ง การปั้นหงส์จี๋คั้งได้นำไปใช้ในการทำประตักกัณเฑาะพอบ อุโบสถ เป็นเครื่องสักการะพระอุปัชฌาย์ตอนเข้าหาพระอุปัชฌาย์ในวันอุปสมบท (สภากาชาดวัดตะโหมค, 2543: 37-38)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ป่าไม้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวตะโหมคมาก ชาวตะโหมคบางส่วนที่เห็นความสำคัญของป่าไม้จึงได้ร่วมกันดูแลป่า นอกจากนั้นชาวตะโหมค ยังได้มีการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการปลูกเตย สาकु ไม้ไผ่ และปอ ไร่ในบริเวณริมน้ำเพื่อรักษา ทรัพยากรธรรมชาติของลำคลองให้สะอาดอยู่เสมออีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้นจึงเห็นว่าชาวตะโหมคมี วิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกับป่า ทั้งโดยการใช้ประโยชน์และการรักษาป่าไปพร้อม ๆ กันด้วย

1.6 โครงสร้างของชุมชน

1.6.1 โครงสร้างของความร่วมมือแบบแนวราบในความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของชุมชน

เนื่องจากชุมชนตะโหมคเป็นความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ มีความผูกพัน กับถิ่นฐานบ้านเกิดมาก สืบเนื่องจากการงานประเพณีทำบุญวันสงกรานต์และพิธีฝังลูกนิมิตที่มีคน ตะโหมคที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่นได้กลับมาช่วยทำบุญเป็นจำนวนมาก และจะเห็นว่าคนที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนตะโหมคจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี

จากที่ชุมชนตะโหมดมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ โดยผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโส ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งของเด็กหรือวัยรุ่น ก็จะทำให้ผู้ใหญ่ที่ทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจและรู้ความขัดแย้งเรื่องนั้น ๆ ดีพอสมควรได้ร่วมพิจารณาไกล่เกลี่ยปัญหา จึงถือเป็นการสิ้นสุดปัญหาหรือความขัดแย้ง (วรรณ ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2545) แต่ถ้าเป็นเรื่องใหญ่หรือเป็นความขัดแย้งของผู้ใหญ่ก็จะให้ผู้ที่ทั้งสองฝ่ายให้ความเคารพหรือให้ท่านเจ้าอาวาสวัดตะโหมด คือ พระครูอุทิตกิจจาทร เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งให้

ส่วนในกรณีที่เป็นปัญหาส่วนรวมของชุมชน เช่น ปัญหาเส้นทางคมนาคม ปัญหาไม่มีไฟฟ้าใช้ และปัญหาที่ถูกหลานต้องการเรียนระดับมัธยมต้องเดินทางไปเรียนในตัวเมืองพัทลุง เป็นต้น ชาวตะโหมดจะนำปัญหาดังกล่าวมาพูดคุยในวัดตะโหมด โดยมีผู้ติดต่อประสานงาน คือ สภากาชาดวัดตะโหมด วิธีการพูดคุยก็จะเชิญชวนให้ผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยกัน อย่างเช่นเมื่อ พ.ศ. 2522 ชาวตะโหมดนำโดยพระครูอุทิตกิจจาทรได้นำปัญหาที่ถูกหลานต้องการเรียนระดับมัธยมต้องเดินทางไปเรียนในตัวเมืองพัทลุงซึ่งมีระยะทางไกลมาก มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสรุปได้ว่าชาวตะโหมดต้องการให้สร้างโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นในตำบลตะโหมด จากผลสรุปนี้ทางผู้ที่รับผิดชอบได้ร่วมแรงร่วมใจในการติดต่อประสานงานทั้งในหน่วยงานราชการและชาวบ้านจนกระทั่งสร้างโรงเรียนสำเร็จโดยให้ชื่อว่า “โรงเรียนประชาบำรุง” (สวาท ทองรักษ์ สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2545)

1.6.2 การรวมกลุ่มธรรมชาติ

การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนที่เป็นกิจกรรมที่เป็นกลุ่มตามธรรมชาติพบว่าชุมชนตะโหมดมีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งการรวมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เกิดจากความคิดของคนในชุมชนสามารถสรุปเป็นกลุ่มต่าง ๆ คือ กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด กลุ่มสภากาชาดวัดตะโหมด กลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง และกลุ่มลำเนาไพร

ก. กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมดก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมดเริ่มต้นแนวคิดเมื่อปี พ.ศ. 2517 โดยนายเฉลียว ชนินทุทวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมดในขณะนั้น ได้ชักชวนผู้นำร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด โดยได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 9 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2517 สมาชิกครั้งแรกประมาณ 67 คน กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือพี่น้องเกษตรกรทำนาตะโหมดให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (สภากาชาดวัดตะโหมด, 2543: 10)

การดำเนินงานปัจจุบันของกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด มีสำนักงานตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมด มีจำนวนสมาชิกประมาณ 876 คน และมีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการบริหารจัดการ

ประมาณ 40 ล้านบาท โดยคณะกรรมการดำเนินงานต้องมาจากการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ๆ ละ 1 ครั้ง การทำธุรกิจของกลุ่มนี้มี 4 ประเภท คือ รับฝากเงินทั้งจากผู้ที่ เป็นสมาชิกและไม่ใช้สมาชิก บริการสินเชื่อโดยการให้สมาชิกกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร ร้านค้าสำหรับจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคทั่วไป และการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกทั้งยางพาราแผ่นและผลไม้มัน โดยเฉพาอย่างยิ่งยางพาราแผ่นจะมีการดำเนินการทั้งแบบการเป็นคนกลางในการรับซื้อและการซื้อแบบแทรกแซงราคาเป็นช่วง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล สำหรับการทำให้ธุรกิจนั้นจะมีพนักงานประจำคอยให้บริการลูกค้าทุกวัน เว้นวันหยุดราชการ การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านตะโหมดมีความเจริญก้าวหน้า และได้รับรางวัลกลุ่มเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศจำนวน 3 ครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ. 2526 พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2535 (สมยศ ทองรักษ์ สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2545)

ข. กลุ่มสถานานวัดตะโหมด มีการจัดตั้งในปี พ.ศ. 2535 โดยมีสำนักงานตั้งอยู่ที่วัดตะโหมด มีปรัชญาในการทำงานร่วมกันว่า “สร้างปัญญา พัฒนาสังคม ระดมความคิด เพื่อชีวิตประชาชน”

การจัดตั้งกลุ่มสถานานวัดตะโหมด มีเหตุผลมาจากชาวบ้านตะโหมดเป็นลักษณะชุมชนแบบเครือญาติ มีการไปมาหาสู่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันและมีความผูกพันอยู่กับวัดตลอดมา เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนหรือมีกิจกรรมของรายบุคคล หรือของชุมชนก็จะไปปรึกษาหารือกับพระครูอุทิศกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดตะโหมด ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่ชาวตะโหมดให้ความเคารพเชื่อฟังและเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ด้านกำลัง ในการพัฒนาของชาวตะโหมดเรื่อยมาจนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2538 บุคคลที่ได้มาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เป็นประจำมีความเห็นตรงกันว่าควร จะเชิญบุคคลในพื้นที่ทุกสาขาอาชีพ ซึ่งอยู่ในเขตพุทธบริษัทของวัดตะโหมดมาร่วมพบปะกันที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง เป็นการพูดคุยปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจะพบปะกันหลังรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว โดยมีพระครูอุทิศกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดตะโหมดเป็นประธาน มีสมาชิกแรกเริ่ม 50 คน เรียกกิจกรรมที่มาปรึกษาหารือกันว่า **สถานานวัดตะโหมด**

เมื่อกลุ่มสถานานวัดตะโหมดมีความพร้อมเพิ่มขึ้น จึงได้มีการจัดทำข้อบังคับของสถานานวัด โดยมีรูปแบบโครงสร้างการบริหารและทิศทางที่ชัดเจนตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2541 โดยมีพระครูสุนทรกิจจานุโยค รองเจ้าอาวาสวัดตะโหมดเป็นประธาน ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 150 คน จากการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมา จะเห็นว่าได้ทำให้สภาพความเป็นอยู่ในชุมชนดีขึ้น อย่างเช่น การปฏิบัติงานกับหน่วยงานของรัฐองค์กรต่าง ๆ มีความเข้าใจตรงกันและทุกคน

สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เนื่องจากกลุ่มสภากาถา วัดตะโหนดมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ คือ

1. เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในทุก ๆ ด้านให้ดียิ่งขึ้น
2. เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่
3. เพื่อรักษาและส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น
4. เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับในวิธีการดำเนินการของสภากาถา ได้แบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายสมาชิกสภา ฝ่ายกรรมการบริหารสภา และฝ่ายที่ปรึกษาของสภา มีการเลือกกรรมการฝ่ายบริหารจากสมาชิกจำนวน 18 คน ทำหน้าที่ประธานและผู้ช่วยเลขานุการอย่างละ 1 คน โดยฝ่ายบริหารอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องในเรื่องต่าง ๆ ตามงาน 4 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยแต่ละด้านจะมีการเลือกสมาชิกจากสภากาถาเข้าไปปฏิบัติงาน และร่วมกันจัดทำแผนงานโครงการประจำปี ประเมินผลและรายงานให้ที่ประชุมทราบ (สภากาถา วัดตะโหนด, 2543: 13, วรรณ ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2545)

ค. **กลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง** การก่อตั้งกลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง เป็นส่วนที่เกิดผลต่อเนื่องมาจากการดำเนินงานของกลุ่มสภากาถา วัดตะโหนด ในด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยกลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้างได้จัดตั้งเขตป่าชุมชนเขาหัวช้าง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาทางด้านสมุนไพร
3. เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารและยารักษาโรค
4. เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
5. เพื่อเป็นการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
6. เพื่อให้มีการจัดการป่าไม้แบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ
7. เพื่อใช้เป็นแหล่งที่พักผ่อนของชุมชนและการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์
8. เพื่อการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร

สำหรับพื้นที่ที่เป็นเขตป่าชุมชนเขาหัวช้างมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,000 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	สำนักงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่ แนวกันชนและป่าสงวนแห่งชาติ
ทิศใต้	ติดต่อ	ที่ทำกินราษฎรและคลองกง
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ที่ทำกินราษฎร
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ที่ทำกินราษฎรและคลองหัวช้าง

การดำเนินงานของกลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง ปัจจุบันมีนายจรูญ ราชราวี เป็นประธานและมีกรรมการบริหารจำนวน 15 คน โดยสมาชิกของกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้างไว้ดังนี้

1. เผยแพร่ความรู้เรื่องความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชุมชนเขาหัวช้าง เกี่ยวกับประโยชน์จากป่าชุมชน และการอนุรักษ์ เพื่อให้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงได้รับทราบ
2. แจ้งให้ราษฎรรับทราบถึงกฎข้อตกลงและการบังคับใช้ตลอดจนโทษปรับต่าง ๆ ในการละเมิดเข้าไปกระทำความผิดในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้าง
3. จัดเวรยามสอดส่อง ตรวจสอบบริเวณป่าชุมชนเป็นประจำทุกเดือน
4. บริหารและจัดการการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโดยให้เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน
5. พิจารณาการปลูกป่าเสริมทดแทนตามความเหมาะสม
6. เป็นกลุ่มหลักในการประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมในแต่ละหมู่บ้านตามความเหมาะสม

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้างในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาโดยตลอด แต่ละกิจกรรมจะดำเนินการหลายครั้ง อย่างเช่นในปี พ.ศ. 2544 ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน ทางกลุ่มได้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มกันประมาณ 16 ครั้ง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ การเดินสำรวจป่าชุมชน ปิดป้ายแนวเขตป่าชุมชน ดูแลรักษาป่าชุมชน เดินสำรวจศึกษาเส้นทางธรรมชาติ พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และพัฒนาสถานที่จัดค่ายพักแรม

ง. **กลุ่มลำเนาไพร** ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 บ้านโหล๊ะจังกระ กลุ่มลำเนาไพรได้ทำงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่ามีวัตถุประสงค์ในการทำงาน คือ เพื่อพิทักษ์รักษาป่า และทำป่าให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 22 คน มีการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาทำงานสำหรับการดำเนินงานของกลุ่มนี้ เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณบ้านโหล๊ะจังกระ หินลาน เขาเจ็ดยอด เป็นต้น และการทำธนาคารข้าวสาร ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มนี้ได้เงินทุนหมุนเวียน

เป็นเงินพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ จำนวน 100,000 บาท ได้นำเงิน มาใช้ในการลงทุนสำหรับเป็นกองทุนธนาคารข้าวสาร เพราะชุมชนในหมู่ที่ 6 บ้านโหล๊ะจันกระ ขาดข้าวสารในการบริโภค ดังนั้นหากจะจัดกิจกรรมอะไรจึงจำเป็นต้องดูแลเรื่องอาหารการกินให้ พอเพียงก่อน แล้วจึงจะสามารถพัฒนาอย่างอื่นต่อไปได้ และที่สำคัญการจัดให้มีธนาคารข้าวสาร ก็สามารเป็นแหล่งรวบรวมข้าวสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสภาพป่าไม้ในชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย (นพรัตน์ ทิพย์เศษ สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2545)

2 ข้อมูลทั่วไปของป่าไม้

ข้อมูลทั่วไปของป่าไม้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แยกประเภทดังนี้ ลักษณะทางกายภาพ สภาพป่าไม้ รูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และสภาพการเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ กล่าวคือ

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง มีพื้นที่ติดเทือกเขาบรรทัด จึงมีพื้นที่ ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยมีเนื้อที่ป่าไม้ทั้งหมดประมาณ 44,986 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2545: 4) ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของชุมชน ป่าไม้ในชุมชนมีการแบ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เทือกเขาบรรทัดและป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีหน่วยงานราชการเป็นผู้กำกับดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของเขตป่าสงวนแห่งชาติได้รวมพื้นที่ของป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาตีนป่า ป่าเขาหลักไก่ และ ป่าเขาพระ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 19.10 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของพื้นที่ ป่าไม้ลักษณะเป็นเนินปกคลุมไปด้วยป่าดิบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 60 – 100 เมตร (พีระชัย สุขเกื้อและคณะ, 2538: 4)

2.2 สภาพป่าไม้

สภาพป่าไม้ของชุมชนตะโหมดตามที่สภาพานวัดตะโหมด (2543: 15-16) ได้อธิบาย ไว้สามารถสรุปได้ว่าสภาพป่าไม้ของชุมชนตะโหมดโดยทั่วไปแล้วจะเป็นลักษณะป่าเขตร้อน ชนิดป่าดิบชื้น ซึ่งเป็นป่าที่เกิดขึ้นในบริเวณที่มีฝนตกหนักตลอดปี หรือพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นสูงมาก ลักษณะพื้นที่ที่มีลำห้วยอยู่มาก ต้นไม้มีขนาดสูงใหญ่ และมักจะมีพุ่มพองช่วยค้ำลำต้นไว้ บริเวณ ส่วนของลำต้นจะมีกล้วยไม้และเฟิร์นเกาะติดอยู่ พื้นป่ารกทึบด้วยไม้พื้นล่างทั้งหญ้า หมากรุก ปาล์ม และเถาวัลย์ขนาดใหญ่กว่าอื่น ๆ มีชนิดของสัตว์มากที่สุด ป่าไม้ถือเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญที่สุด เพราะป่าเป็นแหล่งรวมของพืชและสัตว์ที่หลากหลายได้มาอยู่ร่วมกัน อาจจะกล่าวได้ว่าทุกส่วน

ของพื้นที่ในป่านั้นจะมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ทั้งในบริเวณที่เป็นโคนต้นไม้ใหญ่และที่อับชื้น โดยมี ทั้งมอส เฟิร์นเล็ก ๆ เมื่อมองสูงขึ้นไปตามลำต้นและกิ่งก้านก็จะพบกล้วยไม้ นานาชนิด สำหรับ บนยอดไม้ยังเป็นที่อยู่ของเอววัลย์หรือไม้เลื้อยขนาดใหญ่ที่เติบโต และระโยงระยางสูงขึ้นไป ก่อนถึงระดับยอดไม้ก็ปรากฏนกและสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมที่กินพืชเป็นอาหาร เช่น นกเงือก ชะนี ค่าง ซึ่งอาศัยอยู่บนต้นไม้ และในบริเวณที่ต่ำลงมาก็จะเป็นจำพวกสัตว์กินแมลง นกหัวขวาน ค้างคาว กระรอก จนถึงพื้นล่างของป่าก็จะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์สี่เท้า เช่น แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เลียงผา เสือ หมี เก้ง กวาง หมูป่า เป็นต้น นอกจากนี้ป่ายังเป็นต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยง ลำห้วยต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ลำคลองต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หากป่าไม้หมดไปก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อ สิ่งเหล่านี้เช่นกัน

แต่น่าเสียดายที่สภาพป่าดิบชื้น ในปัจจุบันนี้เหลืออยู่น้อยมาก ผืนป่าในตะโหนด จึงตกอยู่ในสภาพเดียวกับป่าอื่น ๆ ป่าคงดิบจริง ๆ นั้นแทบจะหาไม่ได้แล้ว แม้แต่ในเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าเขาบรทัด เนื่องจากปัจจุบันมีการบุกรุกพื้นที่ป่ามาก แต่ก็ยังพอมิไม่มีค่าเหลืออยู่บ้าง เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียน ไม้จำปา ไม้ไข่เจียว ไม้รักเขาและหวายชนิดต่าง ๆ เช่น หวายโสม หวายน้ำ หวายข้อดำ หวายเล็ก เป็นต้น

ผืนป่าใหญ่มีไม้สูงที่มีความผูกพันกับสายน้ำและสรรพชีวิตมาอย่างแนบแน่น เพราะผืนป่าให้กำเนิดสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งทำให้สรรพสิ่งดำเนินวัฏจักรวงจรอันยิ่งใหญ่ขึ้นใน ธรรมชาติได้ สำหรับชีวิตของสัตว์ป่า มวลหมู่แมลง ผุงปลา สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์ปีก และสัตว์เลื้อยคลานเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาเพื่อรับภาระดูแลป่าใหญ่และสายน้ำให้ดำรงอยู่ได้อย่าง บริสุทธิ์ซึ่งงดงาม จนกระทั่งเกิดการทำลายล้างธรรมชาติมากมายเกือบจะทำให้สิ่งดังกล่าวสูญพันธุ์ไป นับว่าเป็นการสร้างความเสี่ยงมาสู่แผ่นดินและผู้คน จากความไม่เข้าใจในวงจรของป่าไม้ สายน้ำ และภาระกิจที่แท้จริงของสัตว์ป่า เรื่องราวที่เล่าขานกันเกี่ยวกับป่าไม้จึงน่าจะเป็นสิ่งคอยย้ำเตือน เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักในหน้าที่ของชีวิตที่มีต่อธรรมชาติ เพื่อระงับยับยั้งการตัดไม้ทำลาย วัฏจักรวงจรของป่าไม้ สายน้ำ และหยุดการทำลายสายพันธุ์สัตว์ป่าอย่างจริงจัง ด้วยหวังให้ มนุษย์ดำรงคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีต่อไปนานเท่านั้น

เนื่องจากสภาพป่าไม้ในบริเวณนี้ได้มีแนวต่อเนื่องจากแนวเทือกเขาบรทัด เป็นพื้นที่ ป่าต้นน้ำและมีความหลากหลายและทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเนื่องจากมีแหล่งน้ำตก ลำคลอง สัตว์ป่า ถ้ำ และบ่อน้ำร้อน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.1 น้ำตก น้ำตกที่มีในพื้นที่ตำบลตะโหนด ประกอบด้วย 2 น้ำตก ได้แก่ น้ำตกลานหม่อมขี้ และน้ำตกท่าช้าง (สภากานวัดตะโหนด, 2543: 19-20) กล่าวคือ

1. น้ำตกลานหม่อมจ้อย น้ำตกลานหม่อมจ้อยตั้งอยู่ในหมู่ที่ 11 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ภายในบริเวณลานน้ำตกลานหม่อมจ้อย ยังเป็นสำนักงานที่ทำการของหน่วยพิทักษ์ป่าบ้านตะโหมด

น้ำตกลานหม่อมจ้อยเกิดจากธารน้ำและลำห้วยต่าง ๆ จากภูเขาในแนวเทือกเขาบรรทัด ลักษณะของน้ำตกลานหม่อมจ้อยเป็นธารน้ำที่ไหลผ่านโกรกหินเป็นชั้นเตี้ย ๆ หลายชั้น บางชั้นบางช่วงก็ลาดชัน แต่บางช่วงบางตอนเป็นแอ่งน้ำมีความกว้างเหมาะสมสำหรับการอาบและการเล่นน้ำ ได้อย่างสนุกสนาน จากบริเวณน้ำตกลานหม่อมจ้อยธารน้ำไหลลัดเลาะไปตามพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านตะโหมด อันเป็นแหล่งน้ำสายสำคัญที่ได้หล่อเลี้ยงพืชผลทางการเกษตรของชาวสวน สายน้ำจากน้ำตกลานหม่อมจ้อยได้นำมาตามชื่อบ้าน คือ คลองตะโหมด น้ำตกลานหม่อมจ้อยถือเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของตะโหมด นอกจากมีสายน้ำที่เย็นฉ่ำไว้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งในท้องถิ่นและต่างถิ่นด้วย ยังมีอาณาบริเวณที่ร่มรื่นด้วยแมกไม้มานานาพันธุ์ ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาพืชพรรณไม้ต่าง ๆ อีกด้วย และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ น้ำตกนี้ยังมีลานดินที่กว้างขวางไว้สำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และยังมีบ้านพักรับรอง มีอาคารสำหรับจัดการประชุม สัมมนาพร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ห้องน้ำ ไฟฟ้า ถนนลาดยาง ลานจอดรถ ร้านอาหารเครื่องดื่มไว้ต้อนรับอย่างเต็มที่

2. น้ำตกท่าช้าง น้ำตกท่าช้างตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ของหมู่ที่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สภาพโดยทั่วไปของน้ำตกท่าช้างจะคล้ายกับน้ำตกลานหม่อมจ้อย คือ เป็นธารน้ำที่ไหลผ่านชั้นหินระดับเตี้ย ๆ ไม่เป็นชั้นน้ำตกที่สูงมากนัก แต่เป็นแนวยาวคดโค้งไปตามแนวเขา บางช่วงแคบแต่บางช่วงเป็นแอ่งน้ำกว้างและลึก บางช่วงธารน้ำแยกเป็นสองสายแล้วไหลมาบรรจบกันอีกครั้งหนึ่งที่เบื้องล่างของน้ำตก น้ำตกท่าช้างมีสภาพป่าที่สมบูรณ์มากกว่าน้ำตกลานหม่อมจ้อย เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่นิยมเที่ยวกันมากนัก ถนนที่เป็นทางเข้าไปยังน้ำตกนี้เป็นถนนลูกรัง ผ่านไปตามสวนยางพารา และสวนผลไม้ของชาวตะโหมด ธารน้ำตกท่าช้างไหลมารวมกับลำห้วยยวน แล้วออกสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านเรียกกันว่า คลองง

2.2.2 ลำคลอง ลำคลองส่วนใหญ่ในชุมชนนี้เป็นสายสั้น ๆ และแคบ ต้นน้ำเกิดจากแนวเทือกเขาบรรทัดไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา หากไหลผ่านหมู่บ้านใดก็จะเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป ลำน้ำส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรเป็นสำคัญ ไม่สะดวกในการเดินเรือ บางสายในฤดูร้อนน้ำจะแห้งเป็นช่วง ๆ ลำคลองสายสำคัญของตำบลตะโหมดมี 4 สาย ได้แก่ คลองตะโหมด คลองกง คลองหัวช้าง คลองโห๊ะจันกระ (สภาพานวัดตะโหมด, 2543: 20-21) กล่าวคือ

1. คลองตะโหมด คลองตะโหมดเกิดจากลำห้วยต่าง ๆ ในแนวเทือกเขาบรรทัดด้านทิศใต้ของบ้านตะโหมดไหลมารวมกัน เกิดเป็นลำน้ำไหลมาตามแนวโหนดหินและหุบเขาเป็น

น้ำตกลานหม่อมจ้วย ไหลลงสู่แอ่งน้ำจนกระทั่งไหลลงไปเป็นคลองตะโหมด เส้นทางที่คลองตะโหมด ไหลผ่านหลังจากออกมาจากน้ำตกลานหม่อมจ้วยแล้ว คลองนี้ได้ผ่านพื้นที่ในบริเวณบ้านนาส้อง (หมู่ที่ 11) บ้านไร่ดก บ้านโพธิ์ บ้านโน (หมู่ที่ 4) วัดตะโหมด บ้านออก (หมู่ที่ 3) และบ้านทุ่งโพธิ์ (หมู่ที่ 1) ของตำบลตะโหมด หลังจากนั้นจะไหลไปตำบลแม่ขริไปรวมกับคลองอื่น ๆ ต่อไป

2. คลองกง คลองกงเกิดจากลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยยวน ห้วยลำยอด ห้วยลำตรน ในแนวเทือกเขาบรรทัดไหลรวมกันเป็นคลองกง ช่วงต้นของธารน้ำจะเป็นน้ำตกทำซ้าง ไหลผ่านพื้นที่ทำซ้าง บ้านคลองกง (หมู่ที่ 4) บ้านโนปีะ(หมู่ที่ 12) บ้านป่าพง (หมู่ที่ 9) และบ้านนาบ้านคลองนุ้ย (หมู่ที่ 5) ไหลต่อไปรวมกับคลองอื่น ๆ ต่อไป

3. คลองหัวซ้าง (คลองโหล๊ะหนูน) คลองหัวซ้างเกิดจากลำห้วยต่าง ๆ คือ ห้วยสุ่ม ห้วยไทร ห้วยสม ห้วยพงค์ ห้วยนาง ในแนวเทือกเขาบรรทัดด้านทิศเหนือ ไหลผ่านพื้นที่โหล๊ะหนูน ซึ่งเป็นพื้นที่ระหว่างเขาตีนป่ากับเขาหัวซ้าง บ้านหัวซ้างหมู่ที่ 2 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จากนั้นได้ไหลผ่านตำบลแม่ขริรวมกับคลองอื่น ๆ

4. คลองโหล๊ะจังกระ เกิดจากลำห้วยต่าง ๆ ในป่าแถบบ้านโหล๊ะจันกระ (หมู่ที่ 6) โดยได้ไหลผ่านบ้านโหล๊ะจันกระ บ้านโหล๊ะเหรียญ ควนอินนอโม ควนลอน บ้านด่านโลดและแม่ขริ

2.2.3 สัตว์ป่า สัตว์ป่าสามารถเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า เมื่อสภาพป่าถูกบุกรุกทำลายจนเสื่อมโทรม ย่อมส่งผลให้แหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกทำลายตามไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาเป็นอาหารและเพื่อการค้า ทำให้สัตว์ป่าที่เหลืออยู่ยิ่งลดจำนวนลงไปอีก พื้นที่ป่าในตะโหมดแม้จะมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด แต่เจ้าหน้าที่เพียงจำนวนน้อย ไม่เพียงพอที่จะสกัดการล่าทำลายของเหล่าพรานไพรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากได้ จึงทำให้สัตว์ล่าเนื้อลดเรื่อย ๆ บางชนิดอาจจะสูญพันธุ์ไปแล้ว ซึ่งสัตว์ที่พบในพื้นที่ป่าแถบนี้ เช่น แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เลียงผา เสือ หมี ค่างแว่นถิ่นใต้ ชะนี เก้ง กวาง ลิง นกเงือก นกชนิดต่าง ๆ สัตว์เลื้อยคลาน และปลาน้ำจืดนานาชนิด เป็นต้น (สภากลางานวัดตะโหมด, 2543: 21)

2.2.4 ถ้ำ ถ้ำในบริเวณตำบลตะโหมด พบว่ามีถ้ำอยู่ 2 แห่ง คือ ถ้ำพระ และถ้ำจี้ค่างควา โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ถ้ำพระ ซึ่งตั้งอยู่ที่เขาพระ บ้านหัวซ้าง หมู่ที่ 2 ตำบลตะโหมด มีความยาวประมาณ 20 เมตร ภายในถ้ำนี้เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป (วรรณ ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2545)

2. ถ้ำจี้ค่างควา ตั้งอยู่ที่เขาหัวซ้าง หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมด ภายในถ้ำมีค่างควา มาอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงทำให้มีจี้ค่างควาจำนวนมาก ชาวบ้านมักจะนำไปใช้ประโยชน์ คือ ทำปุ๋ยไล่ต้นไม้ม (กมล ขุนจันทร์ สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2545)

2.2.5 บ่อน้ำร้อน บ่อน้ำร้อนตั้งอยู่ที่บ้านโหละจังกระ หมู่ที่ 6 มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดเล็ก มีน้ำร้อนผุดขึ้นมา อุณหภูมิของน้ำไม่สูงมากนัก (นพรัตน์ ทิพย์เศษ สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2545)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นว่าสภาพธรรมชาติในตะโหนดมีอยู่มากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยคนรุ่นปัจจุบันเป็นเพียงแต่หาประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อสร้างความสะดวกสบายต่อการดำรงชีวิต จนกระทั่งนำไปสู่การทำลายธรรมชาติให้เสื่อมลง

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่า

การใช้ประโยชน์จากป่าไม่มี 2 ประเภท คือ รูปแบบการใช้ประโยชน์ของภาครัฐและการใช้ประโยชน์ของประชาชน โดยรูปแบบการใช้ประโยชน์ของภาครัฐนั้น กรณีที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดนั้นเป็นเขตที่ห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ใด ๆ แต่ถ้าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติก็สามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ แต่หากเป็นป่าเสื่อมโทรมก็จะมอบหมายให้แก่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้นำไปจัดปฏิรูปให้แก่ประชาชนต่อไป ในส่วนของรูปแบบการใช้ประโยชน์ของประชาชนนั้นส่วนใหญ่มีการเข้าไปหาของป่าในบริเวณที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติและส่วนในบริเวณที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดนั้นชาวบ้านสามารถเข้าไปเที่ยวชมบริเวณน้ำตกลานหม่อมจ้วยได้ แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนได้ลักลอบเข้าไปหาของป่าหรือล่าสัตว์ด้วยเพราะบริเวณแนวเทือกเขาบรรทัดยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากพอสมควร (มานิตย์ อภัยพงษ์ สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2545)

2.4 สภาพการเปลี่ยนแปลงของป่า

สภาพการเปลี่ยนแปลงของป่าพบว่ามีสาเหตุการเปลี่ยนแปลงใน 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน และเกิดจากการใช้นโยบายของรัฐ โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.4.1 การเปลี่ยนแปลงของป่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน เนื่องจากพื้นที่ป่าในตำบลตะโหนดมีทั้งพื้นที่ที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดและเขตป่าสงวนแห่งชาติสำหรับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดนั้นเมื่อมีชาวบ้านบางส่วนลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ ทำให้ในปัจจุบันป่าในบริเวณนี้ได้ลดความอุดมสมบูรณ์ลงไปมาก ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนได้เข้าไปสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร เช่น การถางป่าเพื่อการทำไร่ และการทำสวนยางพารา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสวนยางพารา ได้เริ่มเข้ามาในตำบลตะโหนด

ครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2460 โดยพันธุ์ยางพาราที่นำเข้ามาเป็นพันธุ์พื้นเมือง ในปัจจุบันยางพารากลายเป็นอาชีพหลักของชาวตะโหนดไปแล้ว (สถลสถานวัดตะโหนด, 2543: 8)

2.4.2 การเปลี่ยนแปลงของป่าที่เกิดจากการใช้นโยบายของรัฐ โดยพื้นที่ป่าไม้ของตำบลตะโหนดโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาตีนป่า ป่าเขาหลักไก่อและป่าเขาพระ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 19.10 ตารางกิโลเมตร พบว่ามีความเป็นมาในการใช้นโยบายของรัฐดังต่อไปนี้ ในอดีตพื้นที่นี้ได้ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 167 (พ.ศ. 2506) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 13 สิงหาคม 2506 ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 โดยกำหนดให้ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาตีนป่า ป่าเขาหลักไก่อและป่าเขาพระ ในท้องที่ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้กะบาก ไม้ตะเคียนหิน ไม้พิกลป่า ไม้จันทน์หอมและไม้อื่น ๆ ซึ่งเป็นชนิดดี มีค่าขึ้นอยู่เป็นปริมาณมาก เนื้อที่ประมาณ 19.10 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเหมาะสมและจำเป็นที่จะต้องสงวนไว้ให้เป็นป่าไม้โดยถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน อันจะมีประโยชน์มากกว่าจะใช้ที่ดินในป่าเพื่อประโยชน์แก่รัฐและประชาชน

ต่อมาราชการประกาศพื้นที่นี้เป็นเขตป่าโครงการเพื่อการใช้สอยแบบอนกประสงค์ หมวด พท.7 ตอนที่ 1 แปลงที่ 3 กรมป่าไม้ได้สำรวจวางโครงการใน พ.ศ. 2512 เป็นป่าโครงการเพื่อใช้สอย โดยกรมป่าไม้อนุมัติให้ใช้โครงการเมื่อ พ.ศ. 2513 ตามหนังสือที่ กษ 0703/581 ลงวันที่ 19 มกราคม 2513 จัดแบ่งเนื้อที่ออกเป็น 10 ตอน ๆ ละ 3 แปลง เปิดให้มีการทำไม้ใช้สอยปีละแปลง กำหนดให้มีรอบตัดฟัน 30 ปี ใช้วนวัฒนวิธีแบบเลือกตัด โดยเริ่มตัดเลือกไม้ใน พ.ศ. 2513 เพื่ออนุญาตให้ทำไม้ออกใน พ.ศ. 2514 ต่อไป

เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาวางโครงการชลประทานเพื่อช่วยเหลือการทำนาในเขตจังหวัดพัทลุง ต่อมาสำนักงานชลประทานที่ 12 ได้รับหนังสือจากอำเภอตะโหนด ที่พท. 0616/256 ลงวันที่ 25 มกราคม 2532 ขอให้พิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการอ่างเก็บน้ำบ้านโหล๊ะหนูนตามพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการชลประทานตามพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการชลประทานท่าเขียดจำนวน 100,000 ไร่ และลดอันตรายจากอุทกภัยด้วย ทางด้านสำนักงานชลประทานที่ 12 ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปพิจารณาความเหมาะสมของโครงการ พบว่าความเป็นไปได้ที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำบ้านโหล๊ะหนูน (อ่างเก็บน้ำคลองหัวช้างท่าเลที่ 1) อ่างเก็บน้ำคลองหัวช้างท่าเลที่ 2 และอ่างเก็บน้ำคลองบางแก้วโดยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการขุดเจาะพื้นดินเพื่อวางแผนการก่อสร้าง

ปัจจุบันคงเหลือป่าที่สมบูรณ์ ประมาณ 5,000 ไร่ (รวมพื้นที่อนุรักษ์ที่เป็นภูเขา) ซึ่งเป็นส่วนที่เหลือจากรายการบุกเบิกเพื่อเป็นพื้นที่การเกษตรและอาศัย เมื่อปี พ.ศ. 2536 ทางกรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ผืนป่านี้ในโซน (อี) จำนวน 1,118.75 ไร่ ให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ดำเนินการออกเอกสาร ส.ป.ก. แต่เนื่องจากทางสภาตำบลตะโหมดได้มีหนังสือขอขยับยั้งการออก ส.ป.ก. ในเขตพื้นที่ส่วนนี้เพราะเห็นว่าพื้นที่ป่าดังกล่าวยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จึงเห็นสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชุมชนเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (พิระชัย สุขแก้ว และคณะ, 2538: 4-6)

3. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ในส่วนของข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนแยกอธิบายเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ ประวัติความเป็นมา บุคลากรและนักเรียน รูปแบบการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมา

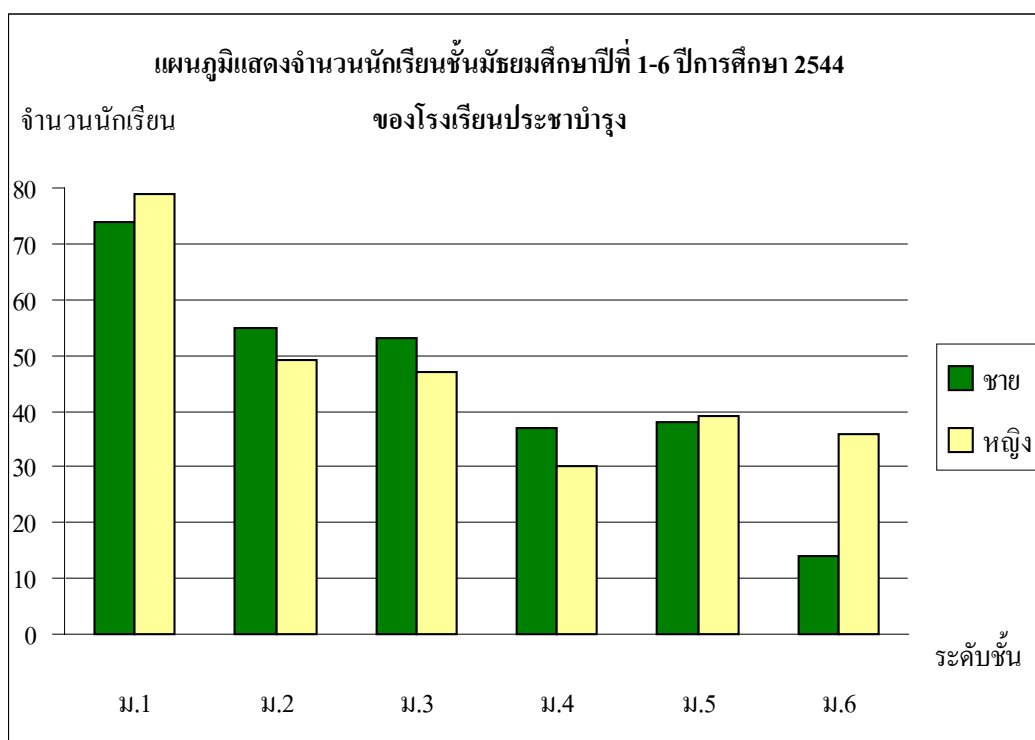
โรงเรียนประชาบำรุง สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ใช้อักษรย่อว่า “ป.ช.” ได้ก่อตั้งโรงเรียนเมื่อ วันที่ 20 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 มีปรัชญาของโรงเรียน คือ การศึกษา เสริมปัญญา พัฒนาชนบท โรงเรียนนี้ก่อตั้งขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนเป็นการร่วมกันก่อสร้างโดยการนำของท่านพระครูอุทิศกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดตะโหมดร่วมกับประชาชนและกำนันเฉลียว ชนินทยุทธวงศ์ กำนันตำบลตะโหมด ได้จัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียน โดยจัดหาที่ก่อสร้างโรงเรียน ณ หมู่ที่ 3 ในสมัยนั้นและปัจจุบันนี้เปลี่ยนเป็นหมู่ที่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่จากการบริจาคของประชาชนจำนวน 7 ไร่ ประมาณ 38 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา

การจัดตั้งโรงเรียนนี้ เนื่องจากทางวัดเห็นความสำคัญของการศึกษาว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนต่อได้ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากสถานศึกษา ประกอบกับการคมนาคมไม่อำนวย ทำให้นักเรียนบางคนที่มีโอกาสได้เรียนต่อ แต่ไม่สามารถเรียนให้จบได้จึงจำเป็นต้องออกกลางคัน จากสาเหตุดังกล่าว เจ้าอาวาสวัดตะโหมดจึงได้ขอจัดตั้งโรงเรียนมัธยมแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำตำบล ซึ่งศึกษาธิการจังหวัดในขณะนั้น คือ นายวรรณ บุญยเกียรติ ได้ร่วมกันตั้งชื่อโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนประชาบำรุง”

โรงเรียนประชารัฐมีการดำเนินการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในโรงเรียนมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งปัจจุบันนี้โรงเรียนประชารัฐมีสิ่งก่อสร้างประกอบด้วย อาคารเรียนถาวร 2 หลัง อาคารเรียนชั่วคราว 2 หลัง โรงฝึกงาน 2 หลัง บ้านพักครู 6 หลัง ห้องน้ำนักเรียน 3 หลัง นอกจากนั้นยังได้ประกอบไปด้วยสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ อีก เช่น หอประชุม บ้านพักนักเรียน โรงอาหาร โรงจอดรถนักเรียน หอพระประจำโรงเรียน อาคารศูนย์วัฒนธรรม ลานคอนกรีตเอนกประสงค์ และสนามฟุตบอล (โรงเรียนประชารัฐ, 2544: 1-6)

3.2 บุคลากรและนักเรียน

ด้านบุคลากรของโรงเรียนประชารัฐในปีการศึกษา 2544 มีครู – อาจารย์ ทั้งหมดจำนวน 27 คน แยกเป็นผู้ชาย 13 คน และผู้หญิง 14 คน และยามรักษาการจำนวน 1 คน ซึ่งสัดส่วนของครู – อาจารย์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตะโหนดจำนวน 11 คน และนักเรียนทั้งหมดมีจำนวน 551 คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตำบลตะโหนด ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหนด โดยสามารถแบ่งเป็นระดับชั้น (โรงเรียนประชารัฐ, 2544: 8-13) ได้ดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2544 ของโรงเรียนประชารัฐ ที่มา : ดัดแปลงจากโรงเรียนประชารัฐ, 2544: 9

3.3 รูปแบบการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนประชารัฐ จัดการเรียนการสอนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โรงเรียนจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรม และจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาและภายหลังปีการศึกษา 2545 โรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรตามสาระหลักสูตรใหม่ คือ หลักสูตรแกนกลางของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย กำหนดโดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งจะต้องพัฒนาโดยสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมและบูรณาการสาระการเรียนรู้ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (โรงเรียนประชารัฐ, 2544: 63) ดังต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

สำหรับการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรของสถานศึกษา โดยมีกระบวนการวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และขั้นตอนในการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. กระบวนการวางแผนการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการให้เริ่มใช้หลักสูตรท้องถิ่นกับโรงเรียนนำร่องในปีการศึกษา 2545 ดังนั้นในส่วนที่เป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่เป็นกระบวนการทำความเข้าใจและวางแผนการใช้หลักสูตร (ภมร พลเพชร สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2545) คือ

1. ต้องให้ครูทุกคนมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2. กำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน
4. กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

หมายเหตุ : ผู้ที่เข้ามากำหนดในข้อ 2-4 ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 1) คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ซึ่งสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นประธาน หัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้างานวัดผลการศึกษา หัวหน้างานแนะแนว และผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการเป็นเลขานุการ
- 2) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน
- 3) ตัวแทนครู
- 4) ตัวแทนของนักเรียน
5. กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
6. ให้แต่ละกลุ่มสาระมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ

ข. ขั้นตอนในการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรของสถานศึกษาโรงเรียนประชาบำรุง (2545: 14-24) ดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นและเสนอการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยต้องมีขั้นตอนดังนี้
 - 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อกำหนดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละมาตรฐาน
 - 1.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคให้เหมาะสม
2. กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยจะดำเนินการเป็นการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายปี (ช่วงชั้น ม.1-3)หรือเป็นรายภาค (ชั้น ม.4-6)
3. ความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนรู้ที่คาดหวังกับสาระการเรียนรู้และเวลาเรียนเป็นชั่วโมงหรือหน่วยกิต เป็นรายปีหรือรายภาค โดยจะมีขั้นตอนการดำเนินการ คือ
 - 3.1 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคลงในตาราง
 - 3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคให้สอดคล้องและเหมาะสม
 - 3.3 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค เพื่อกำหนดเวลาหรือหน่วยกิตให้เหมาะสม (สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดเป็นรายภาค โดยเวลา 40 ชั่วโมง เท่ากับ 1 หน่วยกิต)

4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา สำหรับการจัดทำคำอธิบายรายวิชานั้นให้นำเอาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สารการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาที่กำหนดมาเขียนคำอธิบายรายวิชา (เรียนอะไร สอนอย่างไร เพื่อให้เกิดอะไร ใช้เวลาทำไร)

5. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดทำโดยการเขียนแผนที่ความคิด (Mind Mapping) ให้นำสารการเรียนรู้แต่ละระดับชั้นในกลุ่มสาระมาเพื่อจัดทำหน่วยการเรียนรู้และจัดการสอนแบบบูรณาการ โดยกำหนดหัวเรื่องและจัดทำแผนผังวิเคราะห์สาระการเรียนรู้

6. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบไปด้วยผลการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ และจำนวนเวลา ซึ่งมีแนวทางในการเรียนดังนี้

6.1 นำสารการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคมาวิเคราะห์แยกเป็นหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อย่อย

6.2 นำหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อย่อย มากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้

7. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเรียนรู้ สารการเรียนรู้และมาตรฐานช่วงชั้น

8. การจัดทำแผนการเรียนรู้ ซึ่งในแผนการเรียนรู้ต้องมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ คือ เรื่อง เวลา ชั่วโมง ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สารการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการวัดและประเมินผล สื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้

3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน มีการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเช่น ตะโหนดศึกษา บางครั้งมีการจัดการเรียนการสอนโดยการเชิญวิทยากรจากชุมชนมาสอนในชั้นเรียน นอกจากนั้นยังมีการจัดการเรียนที่เป็นวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดตะโหนดมาสอน และมีการจัดให้นักเรียนได้สอบนักธรรมประจำปีสืบเนื่องกันทุกปีตั้งแต่ พ.ศ.2522 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (2546) (สว่าง รวมจินดาและพันที พิภทอง สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2544)